

ד. פרישמן.

ציורים ורשימות.

~~542~~
~~K-16~~

- I. תתחדש.
- II. עכן אשר בורשוי.
- III. שלשה שאכלו.

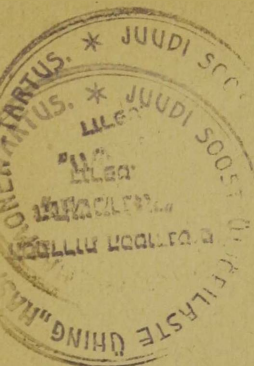

הוצאת "מוריה".

אודיסא.

בדפוס נ. האלפרין, יעקאטערינינסקי 36

תר"ע.

תַּתְחַדֵּשׁ.

מעשה לי לספר לכם בנער בן חַיִּט.
והחַיִּט חַיִּט עני מאד, והנער קָמֵן עֹד, ופניו לְבָנִים תמיד
ורק עיניו בוערות –
והלילה ליל הסדר¹ הראשון. – בשלשת הלילות האחרונים
לא עלה החַיִּט על משכבו, כי עליו היה להשלים את מלאכת
הבגדים החדשים, בגדי יום־טוב לגביר העיר ולבנו ולחתניו ולנערים
הקטנים אשר להם. עוד בערב פסח אחרי הצהרים עשה את
המלאכה, ורק זה עתה בנטות צללי־הערב צרר את הבגדים בשמיכה
ויביאם לבעליהם.

והגביר ובנו וחתניו והנערים הקטנים לבשו את הבגדים
החדשים ויבואו אל בית־הכנסת – ואולם החַיִּט לא לבש בגדים
אחרים, ורק רחץ את פניו בחפזה, ויבוא גם הוא אל בית־הכנסת;
ובנו הנער הקָמֵן גם הוא לא לבש בגדים אחרים, ורק רחצו את פניו,
ויבוא גם הוא עם אביו אל בית־הכנסת.

ובבית־הכנסת אורה וצהלת נפש ומנוחת־לב, – והחַיִּט עומד
עַיִף ויגע ומתנמנם¹ ושומע את קול החזן, ולרגעים ישמע את קול
הרעש אשר יעלו בגדי הַמְּשִׁי החדשים מסביב ואת קול ההמולה
אשר יעלה הַאָרֶג החדש אשר מתחת לבגדים החדשים; ועל ידו
עומד אפרים בנו, וגם הוא שומע את קול הרעש וקול ההמולה

¹ וישן.

העולה מתוך הבגדים החדשים – ופניו לבגים מאד, ורק עיניו בוערות.

ואחרי כן כשקבת החיט אל הסדר¹ בעליתו הצרה, באה המנוחה גם עליו, הלא „יום טוב“ הוא: החדר פָּנָה מכל שיוּרֵי² התיבות ארג, הקערה ויין הצמוקים³ מוכנים על פני השלחן, החבית המלאה מִי־לֶפֶת אדומה עומדת בַּנְיֹת-וַהֲמִלְכָה⁴ יושבת לימין „המלך“.

והבן שואל – ופניו הלבנים מתאדמים ועיניו הבוערות קהות. לא היה הנער רגיל באותיות „הסדר“.

והאב עונה: מעשה בעבדים... ומעשה ברבנים שישבו עד הניע זמן קריאת-שמע של שחרית – ואפרים שומע ואיננו מבין דבר. ופתאם הוא מפסיק את אביו ושואל עוד הפעם – ואולם הקוּשְׁיָא⁵ החדשה אשר הוא שואל לא היתה קושיא מתוך הסדר: – אביו! מדוע לא אמרו גם לי „תתחדש“? ... כל הנערים אשר היו בבית-הכנסת אמרו זה לזה „תתחדש“, ורק לי לא אמרו... ופניו החלו מלבינים מאד, ועיניו החלו בוערות מאד.

והחיט מגמגם⁶ ועונה... – ואולם גם הוא לא ידע ברנע הראשון את אשר לו לענות; גם השוכה זאת לא היתה בתוך הסדר. אבל אחרי עביר רגע אחד ידע, והוא עונה: – בני, כל מי שאין לו בגד חדש, אין אומרים לו: „תתחדש“.

– אבל מדוע אין לי בגד חדש? כל הימים אשר אני חי לא שמעתי עוד איש אומר לי: „תתחדש“.

כל הימים אשר אפרים חי לא היה לו בגד חדש. והוא נושא את עיניו מתוך הסדר, ועיניו לא היו עינים כי אם לפידים בוערים – ובנשאו את עיניו ראה והנה אמו, ובתוך עיניה דמעות.

– אם ירצה השם בשנה הבאה – ענתה לו אמו – בשנה הבאה, בהיות הפסח, יהיה לך בגד חדש.

¹ שארית. ² הענבים היבשים (ראַזִּינע). ³ השאלה. ⁴ מדבר דברים לא ברורים.

ואמו נשקה לו על מצחו.
והנער יושב – ועיניו היו עיני חולם, חולם מחכה לפתרונים.

אבל גם בשנה הבאה בהיות הפסח לא היה עוד לאפרים
בגד חדש. נשיקות – אותן היתה אמו יכולה לתת לו, ואולם לא
בגד חדש.

וגם בשנה אשר אחריה וגם בשנים הבאות לא היה עוד
לאפרים בגד חדש. כי אמנם יש בני אדם כאלה על פני האדמה
אשר אין להם לעולם בגד חדש.

יש בני אדם אשר יתגוררו⁽¹⁾ תמיד בעבר הרחוב אשר שם
מזרח השמש, ויש בני אדם המתגוררים בעבר השני אשר מנגד,
בעבר הצל.

ואפרים התגורר תמיד בעבר הצל אשר ברחוב.

ואפרים שאל תמיד: "מדוע?" כעין יתוש⁽²⁾ קמן היה יושב
במוחו הקמן וינקר בו, והיתוש נקר ויעש בו חור גדול, ואת החור
מלא היתוש בשאלות-מדוע כאלה.

ושאלת כל השאלות היתה: מדוע אין לי בגד חדש? ועוד
קשה ממנה היתה השאלה: מדוע זה לאחרים בגדים חדשים?
ואפרים לא הרגיש בלבו קנאה – ויהי מרגיש רק מכאוב.
ובהיותו בחדר וירא את הנערים ולהם בגדים אשר עוד
אתמול או שלשום היו חדשים – ולא קנא בהם, ורק מכאוב הרגיש
בלבו.

וברחוב העיר ראה בגדים חדשים – ורק מכאוב הרגיש בלבו.
וגם הרעב לא הציק לו כאשר הציק לו הרעיון האחד אשר מלא
את כל לבו.

כל הנשמה שבקרבו התפנצה⁽³⁾ ותהי לרעיון אחד, לכליון-
נפש אחד – כליון-נפש לקול המלה: "תתחדש".
ורק פעם אחת היה מאשר – פעם אחת כלילה, ואולם בהקיצו

⁽¹⁾ ידורו, ישבו. ⁽²⁾ מין רמש (מיקקע). ⁽³⁾ התכנסה.

משנתו בכה, ואמו שאלה מה זה היה לו, והוא קפר באזניה כי זה עתה באו אליו הנערים, וימששו איש איש את בגדו, כי בגד חדש היה לו, ואיש איש אמר לו: "תתחדש! תתחדש!" ונפשו בו השתפכה מִדְּבַר גִּיל – ואולם עתה הנה דבר אין לו.

ואמו אמרה: "אין זאת כי ראה הילד כגד בחלומי!"
ואפרים היה לחולם גם בהקיץ – ואולם כגד חדש על בשרו לא ראה בחלומותיו עוד.

ונפשו עוד מחכה אל קול המלה: "תתחדש".

והנער הלך הלוך וגדול, ויהי לנער בן עשר, ויהי לבן שתים עשרה, ויהי לפועל על יד אחד החַטִּים – אבל כגד חדש לא היה לו בכל אלה.

והחייט היה מכה אותו, ואשת החייט היתה משלחת בו את כל מגפותיה, ועוזרי החייט היו צובתים¹ את בשרו הערום הנשקף מתוך סמֶרְטוּי¹ לבושו – ואולם כל הדברים האלה לא הכאיבו לו; ורק בהיותו תופש בידו מחט וחוט וכגד חדש בין אצבעותיו לתפור אותו, אז הרגיש בלבו מכאוב. הכגד היה נוקב בכשרו החי, ולא המחט – ואז היו פניו מלבינים מאד ועיניו היו בוערות מאד, והיתוש היה מנקר במוחו ובלבו, ובאזניו המה בלי הרף קול "תתחדש".

והקול הזה המה באזניו ובנפשו תמיד. וכליוֹךְ־נפשו הלך הלוך וגדול.

ובְּשִׁלַח־אֹתוֹ החייט להביא את הכגדים החדשים אל בתי העשירים ועיניו ראו את הפארתם ואת כל עֶשְׂרָם ואת כל אשר להם, ובשובו אחרי כן לְמַעֲוֵנו הצר ועיניו ראה את עמלו ואת כל עֲנָיו ואת כל אשר לו – אז זכר רק את הדבר האחד: כי להם כגדים חדשים ולו אין.

במה חמא כי אין לו כגד חדש? ומה עשו האחרים, וכמה זכו, כי להם כגדים חדשים?

¹ קירעים, מורטים. ² סחכות.

לו אך עֵצֶר כח להמית את היתוש הלז אשר בלבנו, או לו
 אך עֵמֶד כחו לו להחרישו!
 וכליוֹן־נפשו הלך הלוך וגדול.

ובאחד הימים נתפש בגנבה. הנער התמים אשר פניו כפני
 שאינו יודע לשאול! לא היה בלתי אם גנב – כן אמרה אשת החים,
 כי אשת החים היא אשר גלתה את דבר הגנבה.

והמעשה היה מעשה פשוט: בגד חדש נעשה בבית החים'
 ואותו נתנו על יד אפרים להביאו אל בית העשיר בעבור בנו'
 ואפרים לא הביא את הבגד אל בית העשיר בעבור בנו, כי אם
 הביא אותו אל מעונו אשר בעליה. פעם אחת בחייו הפץ ללבוש
 על בשרו בגד חדש; רק פעם אחת בחייו הפץ למעם למעם בגד
 חדש – ולו רק רגע אחד.

ואשת החים היא אשר תפשה אותו בגנבתו. ואחרי כן הכוהו,
 פצעוהו ויגרשוהו.

והנער היה לנער בן שש עשרה. ויהי לבן שמונה עשרה –
 ואולם תתחדש! לא הוגד לו עוד.
 ופניו היו לבנים מאד, וקול השעול! נשמע מפיו לרנעים
 ויהי מקיא דם לפעמים – ואולם עיניו בערו כנחלים.
 והנשמה שבקרבו בוערת, והנפש אשר בו משהפכת, וכל
 מוחו אינו בלתי אם תשוקה אחת וגדולה – תשוקה לקול המלה
 תתחדש!.

– מדוע? מדוע ככה דל רק הוא? מדוע זה לבני אדם אחרים
 בגדים חדשים רבים ולו אין אף אחד.
 והבגד החדש היה לו לרעיון קבוע¹, למין שגעון.
 והוא לא עשה עוד דבר, בלתי אם נָגַר על נָגַר הבגד החדש
 אשר יהיה לו.

¹ קול נגיחה (הוסטען). ² לרעיון תמידו בלבנו.

וברבים השמיע את דעותיו, כי עוד יבאו הימים והיו תמיד
בגדים חדשים לבני אדם כלם, כלם.

עוד יבאו הימים ולכל אדם ואדם יאמר: „תתחדש“!
אבל הימים האלה לא באו—ורק באו ימים אחרים.

והוא חולה שוכב על המטה בבית־החולים.
קול השעול הולך וחוק, והדם מתפרץ מגרונו לרגעים.
והוא שוכב וחולם את חלומותיו בהקיץ; עיניו רואות מרחוק
בגד חדש ואזניו שומעות מרחוק קול „תתחדש“.
בימים הראשונים היה הרופא נגש אל ממתו פעם בפעם
בצהרים—ואולם עתה כבר חדל. אין זאת כי אם עוד מעט וקם מעל
משכבו ויצא והחלו החיים החדשים עם הבגד החדש.
ואולם כחו הולך הלוך ומעט. גרונו נחר ולשונו יבשה ועיניו
בוערות.

ועיניו תסגרנה מעט מעט, והוא רואה לפניו מראה נפלאה:
הנה מלאכים יורדים, מלאכים קטנים, מלאכים גדולים, מלאכים
לאלפים, מלאכים אשר לא יוכל לספור אותם מרוב, ועוד מעט
ומלא כל החדר אותם; והמלאכים עולים ויורדים, עולים ויורדים,
ומשיקים¹ בכנפיהם, ופתאם והנה בגדים חדשים בידיהם, בגדים
לבנים כלם, ואזניו תשמענה שירה נעימה, שירה אשר אין לה קץ:
„תתחדש! תתחדש! תתחדש!“
ופתאם והנה מלאך שחור...

וביום ההוא קברו אותו בבגדים הלבנים והחדשים, ואולם
„תתחדש“ לא שמעו עוד אזניו.
הנה זה הדבר אשר אמרתי לספר לכם, בדבר נער בן חים
אשר לא זכה ללבוש בגד חדש כל הימים אשר חי.

¹ נוגעים זה בזה.

עֵכָן אֲשֶׁר בְּיַד שׁוֹי.

פעם בפעם בעברי ברחום הסינמורין, עד הרחוב לבוא פֶּבֶר־
הבנק, על בית־החומה הגדול אשר ממעל לחלונותיו תלוי לוֹח־העץ
השחור ועליו כתוב באותיות זהב: „בית הבנק של מאקס פראנק” —
ועלה על לבי זָבֵר עֵכָן בֶּן כְּרָמִי בֶּן זְבֹדִי, ואת כל הדברים הנוראים
אשר נקרא על אדותיו בספר יהושע. הלא תזכרו את הדברים ההם? —
ויקח עֵכָן בֶּן כְּרָמִי בֶּן זְבֹדִי בֶּן זֶרַח לַמַּטֵּה יְהוּדָה מִן הַחֶרֶם... ויאמר
יהושע אל עֵכָן: בְּנִי, שִׁים נָא כְבוֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תוֹדָה,
והגד נָא לִי מַה עָשִׂיתָ, אֵל תְּכַחַד מִמֶּנִּי... ויאמר: אֲמַנָּה אֲנִכִּי חֲמַתִּי
לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכֹזֵאת וְכֹזֵאת עָשִׂיתִי, וָאֵרָא בְּשַׁלַּל אֲדָרֶת שֶׁנֶּעַר אַחַת
טוֹבָה וּמַאתִים שְׁקָלִים כֶּסֶף וְלִשׁוֹן זָהָב אֶחָד חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִשְׁקָלוֹ
וְאַחַמָּדִם וְאַקְחָם... ויאמר יהושע: מַה עָבַרְתָּנָּן, יַעֲבֹרְךָ ה' בְּיוֹם
הַזֶּה! וִירְגַמוּ אוֹתוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל אֲבָן, וַיִּשְׂרְפוּ אוֹתָם בְּאֵשׁ וַיִּשְׁקְלוּ אוֹתָם
בְּאֲבָנִים, וַיְקִימוּ עָלָיו גֹּל אֲבָנִים גְּדוֹלִים... .

מעשה נורא עד מאד, אשר יסמר שערתי כל בשר ביום שמעו
אותו. האין זה?

אבל האיש אשר בו אדבר אני ואשר קראו לו עֵכָן גם הוא,
עֵכָן אֲשֶׁר בּוֹאֲרֵשׁוּי, האיש הזה לא חטא חטאה גדולה ונוראה אשר
כֹּזֵאת, כִּי אִם מַעַט מִמֶּנָּה. לֹא אֲדָרֶת שֶׁנֶּעַר אַחַת טוֹבָה, או גַּם
אֲדָרֶת רַעָה, לֹא מַאתִים שְׁקָלִים כֶּסֶף בְּכֶסֶף אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי, או גַּם
בְּכֶסֶף רוֹסִיָּה, לֹא לִשׁוֹן זָהָב אֶחָד אֲשֶׁר חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִשְׁקָלוֹ, או
גַּם מַעַט מִחֲמִשִּׁים, לֹא אֶחָד מֵאלֵה חֲמֵד וַיְקַח; וְגַם לֹא נִתְפַּשׂ הָאִישׁ
בְּגַנְבָתוֹ וְלֹא נִלְכַּד בְּחֶרֶם וְלֹא רְגַמוּ אוֹתוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל אֲבָן וְלֹא הִקִּימוּ

עליו גם אבנים גדול – ותהי להֶפֶךְ, כי מִסְתַּר המדרגה עלה האיש הלוחֶךְ וְעָלָה, וילך מִתִּיל אל חיל ויגדל ויִפְרֵץ ויעצם מאד מאד, וכל „באי שער עירו“ הגדולה כִּבְדוֹ אותו מאד, ותחת אשר יקימו המה עליו גל אבנים גדול, הקים הוא לו את גל האבנים ההוא בתבנית היכל גדול מלא תפארת, אשר שם ישב ואשר משם יִפְלִיא חסדו עם כל נַעֲנָה ומר נפש – והאיש הישר והטוב הזה יִקְרָא בפי רבים בשם „עֵכָן“, בשם האיש אשר מַעַל מַעַל ויקח מן החרם... והחרם אשר ממנו לקח האיש הזה מעט, מעט מאד, פחות מִכֹּזֵית⁽¹⁾, ומראהו כמראה עונה אשר הֶאֱבַל ותבניתו כתבנית פת מצה, ושמו – אֶפִּיקוֹמָן... .

ידענו, ידענו – יאמרו הקוראים בלבם – אכן נִגַּב האיש בילדותו את האפיקומן מתחת הכר אשר לאביו, כמנהג בישראל, וזה דבר החרם וזה משפט המַעַל אשר מַעַל! ואולם מִשְׁנֵה אתכם, יִדְדִי, משנה אתכם! וכדי להוציא מִלְבַּכֶּם, ממהר אני להגיד לכם, כי לא בניסן כי אם בתשרי, ולא בלילה כי אם ביום, ולא בזמן הַסְּדָרִים⁽²⁾, כי אם בימים אשר אין להם סדרים עשה האיש את אשר עשה, ויקח מן החרם – את האפיקומן.

וכיום הזה ועינינו רואות את האיש אשר מעל בקדשים, והנה הוא עושה טוב בַּעֲדָתוֹ מאין כמוהו; אין בעיר גומל חסד כמוהו, ואין איש אשר ירבה לעשות צדקה יותר ממנו, ובפרט ברגע שֶׁמָעוֹ את המלה „רעב“ או בבוא אליו איש אשר ירעב ללחם, והיתה ידו פתוחה להעניק לאיש ההוא מכל אשר לו, כי לא תוכל אֲזוֹנוֹ לשמוע את המלה ההיא. ואף גם זאת, האיש הזה, אשר יאמרו עליו בעיר, כי מן הנאורים⁽³⁾ הוא וכי אינו מדקדק במצות שבינו ובין המקום⁽⁴⁾, ויש אשר גם יאמרו עליו, כי בבוא ימי הפסח יעלו על שלחנו מאכלים בלולים, חמץ ומצה גם יחד, – האיש הזה בבוא החדש ניסן ופתח את ידו לכלכל את עניי עירו במצות בכל אשר

⁽¹⁾ מעט משיעור הוית. ⁽²⁾ המשבילים. ⁽³⁾ אלהים.

יוכלו שאת ולא ידע שבעה, כי נתן יתן מצות לאלפים לכל הבא ולכל דורש; ויש אשר יהיה עם לבכנו להאמין, כי אולת קשורה בלב האיש ההוא, וכי רוח עֲנָעִים מסוך בו לחשוב, כי במצה זו תלואים חיינו, וכי שקולה¹⁾ מצוה זאת כנגד כל המצוות האמורות בתורה וכי היא תהיה לו לרְנִיחָה ולפדות, להשיב את נפשו למנוחתה ולפדות אותה מכל עונותיה, ובה יאמר למחות כעב פשע ישן ולשלם מְלוּה ישנה...

אכן סָבַב אדם זה לברך את המצה בכל עת ובכל שעה, כי בגלל פרוסת²⁾ מצה עלה האיש ויגדל ויעצם ויפרץ לרב ויהי לאיש... יש אשר גלגל קמין יניע לפעמים עולם מלא, יש אשר רחיפה אחת קמנה הריץ לפעמים את האדם עד מחוז חפצו, ויש אשר רגע אחד ברגעי חיים האדם ישנה לפעמים את כל סדרי חייו, ומן הרגע האחד הוזה תוצאות לכל ימיו ושנותיו.

רחיפה אחת קמנה—והרחיפה האחת והקמנה הוזה היתה גם לאיש העשיר הוזה בעורו נער קמין ובהיותו יושב עוד בית אמו האלמנה במגרש פֶּרְגָא אשר מעבר לְגֶשֶׁר³⁾, בימים אשר ידע את הכסף אך למשמע און ואשר ראה את הלחם אך אחת ביום. באמרי כי ישב הנער בימים ההם בית אמו, אל נא ישנה הקורא לחשוב כי בית היה לאמו; זאת הפעם רק השתמשתי בלשון נקיה... כי הנה באחד המרתפים הצרים אשר במבואות האפלים ישבו, ואף יש אשר לא השיגה יד האשה לשלם גם שכר המעון הזה, והסוכן אשר על הבית בא להוציא אותה משם ביד חזקה ולבער אחריה. בראשית הימים עוד נסתה האשה להביא את בנה, את מאיר הקמן, אל בית המלמד, למען ילמד והיה לכל־הפחות ליהודי; ואולם כאשר קצרה ידה מְשָׁלֵם, ובראותה כי אין לב הנער הולך אחרי הלמודים וכי רודף הוא בְּמִלָּה כל היום, ותחדל גם מזה—אם „שקץ“ הוא ידאג לו, ואמו מה היא כי ישליך עליה את יָקְבוֹ? וגם בהביאה אותו אל בית בעלי־מלאכה ברח הנער אחת ושתיים מלפני בעליו, כי אהב

¹⁾ חשובה. ²⁾ חתיכת. ³⁾ למעברה.

את הבטלה. ויהי הנער משלח ונעזב, הולך יחף ובשרו ערום, רעב ללחם וצמא למים—לא, לא, צמא למים לא היה מעודו, כי המים גם בלא מחיר יקחו, ורק רעב, רעב היה תמיד מאד. והלחם לא על נקלה יקח; או יבקש לפעמים פת-לחם בבית אמו ונמצא, ולפעמים יבקש ולא ימצא. אמנם כן, למוד למד הנער את תורת הרעב עד היסוד בה, ויבן אותה עם כל באוריה ופרושיה, ויש אשר תצא אמו בבקר השכם העירה, לראות אולי יצלח בידה למכר ולקנות ונתנה טרף לביתה, והנער חכה לפעמים עד הצהרים ורוחו לא קצרה בחכותו.

אבל גם מלאכת הרעב איננה מלאכה קלה, ויש אשר גם מבחר תלמידיה הרבקים אחריה יעזובה ויגלוּלָהּ⁽¹⁾, כי רוחם תקצרה. לפעמים קצרה גם נפש הנער הזה בעמלו ולא יכל עוד לסבל, כי ארכה לו העת יותר מדי, ויקלל את הרעב באלהיו—אכן לא טוב היות האדם רעב.

עוד לפנות בקר יצאה האלמנה העירה, כי היום יום ערב-שבת ומחר שבת "שובה", כי על כן קמה בבקר לסור אל עזרת-הנשים⁽²⁾ מדי השכימן לסליחות, ומשם תבוא העירה, עם סחרה ואתננה ועם סליה וממכריה—ומאיר טחנה לה בבית, והוא יוצא ונכנס, נכנס ויוצא, ופתאם יחוש בנפשו, כי מלאך רע בא אליו לענותו, הוא המלאך הממונה על הרעב, וכי בטנו ריקה עד מאד. בראשונה לא שם לב אל רעבונו וכשפתיו שרק את זמרת החזן בזמרו "וַיֵּאָתְיוּ" בימי החג האחרונים; ואולם שריקות הישפתים הלכו מרגע לרגע הלוך ומעוט ורק שריקות הקקבים הריקים הלכו הלוך ועצום. או ישוטט הנער בתוך החדר אנה ואנה, לבקש בארון ובארגו, בתכה ובמלחחה⁽³⁾ אולי ימצא דבר-מה לאכל, ולא מצא. על פני הכירים תראינה עינוו פארור מלא, והביא את כף ידו אל תוך הפארור, והוציא אותה משם והביאה אל תוך פיו ללקק ממנה כאשר ילקק הכלב—והנה הוא מי־קָפָה קרים, והם לא יתנו ולא

(1) יקלו בכבודה. (2) חדר התפלה לנשים. (3) ובארון הבגדים.

יוֹסִיפוּ. וְהָרַעַב הוֹלֵךְ הַלֹּךְ וְגִבּוֹר כּוֹ, הַלֹּךְ וְכֹבֵד! וּבִשְׁבַתוֹ מְשִׁמִּים
וְעִצּוֹב־רוּחַ, וְהִנֵּה תִשְׁמַעְנָה אֲזִינוּ קוֹל מוֹרֵה־הַשְּׁעוֹת בַּחֲכוּתוֹ: אַחַת,
אַחַת וּשְׁתַּיִם, שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשׁ – וּבְלֵי מְשִׁים יִשָּׂא עֵינַי אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר
מִשֵּׁם הַקּוֹל יִבּוֹא, וְעֵינָיו רוֹאוֹת אֶת הַקִּיר וְאֵת מוֹרֵה־הַשְּׁעוֹת הַתְּלוּי עַל
הַמַּסְמַר מִמַּעַל. מַה זֹאת? – בְּתַקּוֹת־חֹט לִבֵּן תְּלוּיָה אֶל הַקִּיר וְקִשּׁוּרָה
אֶל מוֹרֵה־הַשְּׁעוֹת פְּרוּסֵת מִצֵּה יִבְשָׁה, פְּחִצִּי־הָאֲפִיקוֹמֵן גְּדוּלָה...

וּפְתָאֵם יֹכֵר, כִּי אֵת מוֹתֵר הָאֲפִיקוֹמֵן הַזֶּה טְמֵנָה אִמּוֹ בַּמְּקוֹם
הַזֶּה עוֹד בִּימֵי הַפֶּסַח הָאֲחֵרוֹנִים, כַּמֵּנַהֵג שְׁלוֹמֵי אֲמוֹנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
יִוָּתִירוּ כַּפֶּעַם בַּפֶּעַם מִן הָאֲפִיקוֹמֵן וְתוֹלִים אוֹתוֹ בַּמְּקוֹם הַנִּרְאָה לְעֵין,
לְהִיּוֹת תְּלוּי אֶל הַקִּיר מִן הַפֶּסַח וְעַד הַפֶּסַח, מְלִיל הַסֵּדֶר הַשֵּׁנִי וְעַד
לֵיל בְּדִיקַת הַמֶּץ.

עֵינַי הַנֶּעֱר אֹרֹר רָגַע אַחֵר...

אֲבָל רָגַע מִשְׁנֵהוּ, וּשְׁתֵּי דַאֲגוֹת בָּאוּ אֶל לְבוֹ כַּפֶּעַם אַחַת, וְתִהְיֶה
הַדַּאֲגָה הָרֵאשׁוֹנָה לֵאמֹר: אֵיךְ יַעֲלֶה וַיִּגִּיעַ עַד הָאֲפִיקוֹמֵן וְהוּא נֶעֱר
קַמְּן־קוֹמָה וּמוֹרֵה־הַשְּׁעוֹת גְּבוּיָה וּמְרוּם מִנְּגֵדוֹ? וְאוֹלָם הַדַּאֲגָה הַשֵּׁנִית
כְּבֵדָה מִן הָרֵאשׁוֹנָה פִּי־שְׁנַיִם וְתִהְיֶה לוֹ לְמַחְנֵק בְּצוּאָרוֹ: הֲלֹא פְּרוּסֵת
מִצֵּה זֶה קֹדֶשׁ הִיא, וְאֵין לָנוּ רִשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֶלָּא לְרֹאוֹתָהּ
בְּלִבָּהּ, וְמִי יוֹדֵעַ אִם לֹא יָמוּת אִישׁ בְּרָגַע נִגְעוּ אֵלֶיהָ, וְמִי יוֹדֵעַ אֵת
אֲשֶׁר יִקְרָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, וְמִי יוֹדֵעַ...

וְהָרַעַב הוֹלֵךְ הַלֹּךְ וְגִבּוֹר כּוֹ, הַלֹּךְ וְכֹבֵד מְרַגַּע לְרַגַּע, וְהַשְּׁמָן
עוֹמֵד עַל יְמִינוֹ – לֹא, לֹא רַק עַל יַד יְמִינוֹ יַעֲמֵה, כִּי אִם גַּם מִשְׁמַאלוֹ,
מִלְּפָנָיו וּמֵאַחֲרָיו, בְּקֶרֶב לְכַבּוֹ וּבְקֶרֶב רֵאשׁוֹ, וְהַשְּׁמָן הַזֶּה לֹא יִגְעֵר
כּוֹ, כִּי אִם בְּקוֹל רֶךְ וְנַעִים יִדְבֵר אֵלָיו: "מֵאִיר, מֵאִיר! לְמַה תִּהְיֶה
כֶּסֶם כְּפָרְךָ, לְמַה תָּמוּת בְּרַעַב וּלְמַה תִּסְפָּה בְּלֹא עֵתְךָ בְּעוֹד לְחַמְךָ
לִנְגַד עֵינֶיךָ? מֵאִיר, מֵאִיר!"...

וּמֵאִיר יֹאמֵר פְּתָאֵם בְּלִבּוֹ כִּי לֹא לֵאכֹל אֵת הַמִּצֵּה יַחְפֵּץ, כִּי
אִם לְאַחוֹ אוֹתָהּ בִּיד וּלְמִשֵּׁשׁ בָּהּ בְּאַצְבַּע וּלְעוֹבָה אַחֲרֵי־כֵן.

אִז יֵאָחוּ אֵת הַשְּׁלַחַן בִּידָיו וַיִּמְשַׁךְ אוֹתוֹ בְּכַחוֹ הָאַחֲרוֹן עַד
הִבְיָאוּ אוֹתוֹ לְפָנֵי הַמְּקוֹם, אֲשֶׁר תְּלוּי שֵׁם מוֹרֵה־הַשְּׁעוֹת עַל הַקִּיר
מִמַּעַל; וְאוֹלָם בְּעוֹלוֹתָיו עַל הַשְּׁלַחַן לְהִתְצַב עָלָיו, יִרְאֶה, כִּי עוֹד

המצה מרום מנגדו, וכי ידו תקצר מנגוע עד המקום אשר היא שם. או ירד שנית ארצה ולקח לו כסא עץ והניף אותו על פני השלחן, ואחרי כן יעלה על השלחן, ומשם ימפס¹ ועלה על הכסא, ועמה והושיט את ידו—ואצבעותיו נוגעות אל פרוסת המצה...

וכמו שביב אלקטרי יחלף את כל עצמותיו ברגע אחזו את המצה בידו! למוד למד הנער מעודו לכבד את הלחם בכל מאדו ובכל נפשו, ידוע ידע הנער תמיד לחלק כבוד—אלהים לכל הנברא בצלם ככר לחם; אבל הפעם הזאת בעמדו על הכסא אשר על פני השלחן ובאחזו את פרוסת המצה היבשה בקרב אצבעותיו, והנה קול בקרב לבו מזהיר אותו וקורא: אם כל הלחם קדש, לחם זה קדש קדשים!

הנה הגן אשר בעדן פרוש לנגד עיניו, ואל תוכו לא יוכל לבוא; הנה הארץ הטובה והרחבה לפניו והוא ראה יראנה ואליה לא יבוא!...

והנער נאנח אנחה גדולה, אשר שברה יותר מחצי גופו הקטן—וירד ארצה.

וברדתו וירד השמן עמו, ולא ידע מאיר מנוחה בנפשו ותאותו בערה בו, הלך ובעור ויקוד כיקוד אש... "מאיר, מאיר! למה תהיה כסוס כפרד, למה תמות בלא עתך, למה תנוע ברעב? הלא המצה הזאת אינה שונה ברב או במעט מכל הלחם אשר בעולם, והיא עומדת לאכילה וקוראה אליך: "כל דכפין ייתי" ויאכל!" כל דכפין... והוא כפין ורעב מאד, ופרוסת מצה זו הלא באמת אינה שונה ברב או במעט מכל הלחם אשר בארץ, ומה היא כי ינום מפניה וכי יירא לנגע אליה?—ופתאם יעלה על לבו זכרון אמו וזכרון הרצועה אשר בידה, רצועת עור, וכי נכונה היא בכל עת להמית אותו בעשותו נבלה ובעברו עברה גדולה כזאת...

וברגע השני ובערה בקרב לבו מחשבה אחרת לאמר: מה ימריצך כי תשב כבית? ומי יאסר רגלך מברח עד קצוי ארץ אחרי

¹ יעלה. ² כל הרעב יבוא.

אכלך את אשר תאכל? קום ואכל! קום ולקחת את השלחן ועלית
 עליו, ואכלת ושבעת—וברחת!

עוד רגע אחד ומאיר עומד שנית על פני הכסא אשר על
 השלחן, ואוחז בידו את האפיקומן והופך אותה אנה ואנה, פעם
 ככה ופעם ככה, ועיניו לא השבענה מראות בה. ואולם גם בטנו
 לא תשבע, כי השבע איננו דבר הנקנה בראיה בלבד, ובכל זה
 עוד יירא הנער לנפשו מנגע אל הקודש ולאכל ממנו. חרם הוא,
 קדוש הוא, מעל הוא אשר ימעל בקדשים—והמלאך הטוב, אשר
 ינום במעמקי לבבו, יתעורר רגע אחד משנתו והוא ילחש לו
 באזנו, כי כאשר יקום איש לרצח נפש כן הוא בעיניו. ופתאם
 לפתע והנה שכח הנער את כל החקירות ואת כל המחשבות, ובטרם
 עוד יבין מה היה לו ומה הגיע אל ככה, והנה פת המצה על
 שפתיו, אז ילק בשפתיו את האבק הרב הרובץ בכף-איש על המצה,
 והאבק יבא אל תוך פיו ועל לשונו, והנער יזורר והקיא את אשר
 לקק. ובכן—יאמר בלבו—גם הקדש איננו מאכל מלכים וטעמו
 איננו טעם צפיחית בדבש!—ואולם את פת המצה לא יניח מבין
 אצבעותיו, ובלי דעת את אשר הוא עושה, יניע אותה בחוקה
 אחת הנה ואחת הנה, וינער אותה מן האבק אשר עליה. ופתאם
 והנה מחשבה חדשה בקרב לבו לאמר, כי אכול לא יאכל אותה,
 ורק מעט מעט ממנה יגרם ויגרם בשניו סביב סביב מן הקצה אל
 הקצה, למען שים לה צורה עגולה, אחרי כי קצוות לה וראשים
 לה והיא איננה עגולה כמשפט...

והנער לא יאכל את המצה ורק בשניו יגרם ויגרם את המצה
 סביב סביב מן הקצה אל הקצה—וכל זה רק בהיות עם לבו הטוב
 לשים צורה יפה לפרוסת מצה, אשר איננה יפה כמשפט. ובחדלו
 רגע ממעשהו זה, אז יביט אל המצה וראה כי עוד לא נעשה העגול
 יפה כמשפט; ואז לא ינוח ולא ישקט והוסיף שנית לשלח פיו בה,
 אולי יצליח הפעם חפצו בידו לשים למצה את הצורה בה חשקה
 נפשו, ואולי תצא הפעם הצורה בדיוק נמרץ. ואולם כמה פלוסופים
 כבר כלו את כחם ואת מוחם, כמה חוקרים כבר אבדו את אונם

ואת ימיהם לדיק בבואם להתפלסף ולחקר על דבר החמר והצורה!
 החקירה בדבר החמר והצורה איננה ענין קל – וגם הפלוסוף הקטן
 הזה מדי עמלו לכרוא צורה יפה, שכח ולא הרגיש, בי בין כה
 וכה והחמר הולך הלוך ודל, הלוך ומעוט, הלוך וחסור. מן הפרוסה
 הגדולה לא נשארה עוד בידו בלתי אם פרוסה קטנה, וגם הקטנה
 הזאת עוד תקטן מרגע לרגע, עד כי תקטן מאד. ובכל זה עוד
 רוחו לא שככה. – הן יאמרו הצרפתיים, כי עם האכילה תבוא התאווה
 לאכילה, ואולם גם התאווה לפלוסופיה תבוא עם הפלוסופיה; ולכן
 אם החל הנער להתפלסף ולחקר, לא חדל עוד, ויתפלסף ויחקר
 עד היסוד. ואף גם כאחרית כל הפלוסופים כן היתה גם אחריתו,
 כי באחרונה והנה גם הצורה וגם החמר עלו בתהו ויאבדו, ולא
 נותר גם משניהם כל שריד בלתי אם המחשבה לבדה.

דומיה חרישית בכל פנות החדר ולא ישמע בלתי אם קול
 מורה-השעות אשר על הקיר – ופתאם והנער ידע את אשר עשה.
 ופתאם ותוגה גדולה באה אל תוך נפשו ולחץ, אשר לא
 ידע עוד כמוהו מעודו. אז ירד ביגון קודר לאט-לאט מן הכסא
 אל השלחן ומן השלחן ימפס וירד ארצה ולבו יך אותו מכה גדולה,
 אשר לא ידע עוד כמוה עד היום הזה.

אז ידמה כנפשו פתאם, כי לא רק נבלה גדולה עשה בישראל,
 לא רק תועבה גדולה כתועבות הגוים, כי אם גנב, הרג, רצח
 ועשה את כל העברות הכתובות בתורה ואשר לא כתובות! ברגע
 הזה יעלה על לבו גם זכרון האיש, אשר למד על אדותיו בחדר
 לפני שנתים ימים בשבתו עוד לפני רבו, אשר לקח גם האיש
 הזה מן החרם וימעל מעל, וכל בני ישראל נגפו במלחמה על דבר
 הנבלה הזאת אשר עשה, ובאחרונה רגמו אותו באבנים וימיתוהו
 ויקימו עליו גל אבנים גדול. ובסגרו את עיניו, וראה את הנל הזה
 והנה הוא באמת גדול, גדול, גדול מאד, והוא עוד יגדל מרגע
 לרגע עד אשר יגיע ראשו השמימה... מה שם האיש הזה? מה
 שם האיש הזה? ובכל עמלו אשר הוא עמל, לא יזכר את השם
 הזה ולא יעלה על לבו, יבקשהו ולא ימצא, יחפשהו ולא ישיגנו –

ופתאם לפתע והנה עלה גם שם האיש על לבו: עֵכָן. עכן בן כרמי...
 וברגע הזה תבוא גם אמו החדרה, אחרי שובה מן העיר.
 והאשה בראותה את השלחן עומד אל הקיר והכסא ממעל לו
 אז תביט כה וכה וברגע תדע את אשר עשה לה בנה הקטן: כָּעַר
 את הקדש מן הכית ואף אכל באונו ממנו, עשה נבלה בישראל,
 ממא את נפשו, גנב, הרג, רצח ולא חמל. ולא באחד הימים
 הפשוטים מימי שבתות השנה עשה את כל אלה, כי אם באחד מימי
 עשרת־התשובה, בין כֶּסֶה לעשור⁽¹⁾, בין ראש־השנה ליום הקדוש,
 ומי יודע אם לא תפרץ מגפה בעיר להמית עולל ויונק יום אחד,
 ואם לא תפתח האדמה את פיה לבלע גם אותה כבלעה את קרח
 ואת עדתו, ככתוב!...

ברגע הראשון לא ידעה מה לעשות, ותהי ראשית מלאכתה
 לקחת בול־עץ ולהכות בו על ראש הנער, הלוך והכה, הכה והוסיף,
 והנער קרא ויצעק צעקה גדולה ומרה וינס החוצה. אחרי כן אמרה
 למהר וללכת אל בית הרב ולשאל את פיו: אולי יציל, אולי יושיע.
 בין כה וכה והנער הלך, הלוך ורוץ, באין ממרה ובאין
 תכלית, ויעבור בשוקים ויתע ברחובות, ומנוחה ומרגוע לא מצא.
 אז יעבר על פני גדות הויכסל ורגליו תעמדנה על החול אשר על
 שפת הנהר – ולבו בקרבו יכבד כמו אבן. הישליך את האבן הזאת
 אל תוך המים עם נפשו ועם בשרו גם יחד? ובהביטו כה וכה
 ועיניו תראינה את האניות הגדולות נושאות עץ והן שְׁמוֹת לאט
 לאט, מתנהלות בכבוד, וספינות קמנות, נשברות והפוכות על
 פניהן, נשקפות אליו בהיותן קרובות אל החוף – והוא לא ידע את
 אשר יראה ויבך פתאם בקול, ואחרי כן יתעורר וירוץ. פתאם
 יחוש בנפשו כי רגליו היחפות בצקו מעט, והוא עיף מאד וראשו
 עליו סחרחר⁽²⁾...

אנה ינוס? אנה יברח? ומה תהיה אחריתו...
 אחריתו?... הנער עמד רגע אחד תחתיו וישאף רוח

(¹) בין יום ראשון (לחודש תשרי) עד יום העשירי. (²) סוכב.

בחזקה. רגש אחד אשר לא ידע שִׁחְרוּ חֶלֶף את לבו ברגע הזה. הלא הפעם הזאת היא הפעם הראשונה אשר שאל את נפשו לתכליתו ומה תהיה אחריתו? ... והמחשבה הזאת לא סרה עוד ממנו. יש אשר גלגל קמץ יניע לפעמים עולם מלא, ויש אשר רגע אחד ברגעי חיי האדם ישנה את סדרי חייו כלם, ומן הרגע הזה תוצאות לכל ימי שנות חייו.

ומחשבה גוררת? מחשבה והגיון גורר הגיון. מי ימנה מספר למחשבות ההן? מי יעבר אחרי ההגיונות ההם, לבחן ולצרף אותם, אחר אחר האחד? ...

מקץ שעה אחת וכבר ידע הנער אל נכון, כי לא חטא ולא עשה תועבה באכלו את המצה, וכי לא יוכל איש לבזו לגנב כי יגנב וימלא נפשו כי ירעב? מקץ שתי שעות והנער כבר נגע בחקירותיו גם אל השאלות הגדולות על דבר העבודה והממוין¹, ועל דבר העני והעשר, ועל דבר הזכויות אשר לבעלי ההון, ועל דבר המחסורים אשר לאביונים. מקץ שלש שעות וגם המחשבות על דבר המלאכה והבטלה כבר עברו משכיות לבו, והוא ידע פתאם, כי חטא עד היום הזה חטאות גדולות וכי רדף בטלה כל הימים ולא עסק במלאכה, וידיו לא עשו קמנה או גדולה, וכי רק בזאת יכפר על כל עונותיו אלה, אם למן היום הזה והלאה לא ינוח ולא ישבת, לא ידם ולא ישקט, ורק יעבד ויפעל, יעמל ויעשה, באין סוף ובאין תכלית, עד אחרית הימים, ואז יעשיר וירבה הון ...

ופתאם עלה לבו רעיון, כי הכל תלוי ברצון האדם וברוחו החזקה, ואם יחפץ איש, או יוכל גם להעשיר ולהרבות הון. — או עמד ויתיצב רגע אחד. קרני השמש האחרונות שלחו נגה אדום אל מול פניו, וניו הנגה הזה שכן על עיניו ועל לחייו גם יחד וגם על שפתיו אשר התאדמו. או נשא הנער את קולו וישבע שבועה גדולה לאמר: כי לא ישבת ולא ינוח, לא ישקט

¹ מושכת. ² והכסף.

ולא יעביר את המלאכה מתוך כפיו עד אם יעשיר מאד ועד אם ירבה הון לו ועד היותו לבעל אוצרות רבים כאחד העשירים הגדולים אשר בארץ.

ואחרי כן נשבע לנפשו את שבועתו השנית: כי בהיותו לעשיר, לא ישכח לעולם את אחיו האביון, כי אביון "היה" גם הוא בקרב הארץ והוא יודע את נפש האביון!

ועוד לו שלישיה: אם יעשיר וירבה הון וירבה גם כבוד ביתו והיה לאחד הגדולים, אז לא ישכח גם את המצה, אשר הוציאה אותו מאפלה לאורה ומכמלה למלאכה, ואשר בגללה עשה כל החיל הזה!

אז אורו עיניו והמנוחה שבה אל תוך לבו.

ובשובו בערב לחדר אמו והוא עיף ויגע מאד, אז לא התקצפה ולא התרגזה עוד האשה עליו ולא הלכה עוד עמו בקרי. היר הרב עשתה זאת? אם השקיש האיש הזה את המית לבה בשאלה את פיו? – בנחת ובקול רך שאלה את מאיר אם כבר התפלל ערבית בבית-הכנסת, ותתן לו לקדש על הכוס וגם דג ובשר נתנה לו. אבל בעוד שנים שלשה ימים והנער נעלם ולא נראה עוד ברחובות פרגא. ומקץ ימים אחדים ואמו שמעה את השמועה, כי עובר מאיר את עבודתו למן הבקר ועד הערב בבית אחד הסנדלרים אשר ברחוב הפרנציסקנים.

אך גם שם לא מצא הנער מנוחה לנפשו, ויעזב את הסנדלר ויבא בית הקנין ויעזב את החיט ויבא בית האופה, וגם את האופה עזב ויהי למשרת באחד מבתי ממכר הבגדים, ויעבד שם את עבודתו למן הבקר ועד הערב, ויהי למוכר משכיל בכל דרכיו ואדוניו אהבו.

ופתאם נעלם ועקבותיו לא נראו ולא נמצאו, ויהי מאיר נעלם חדשים ושנים רבים. אך מקץ שנים אחדות קבלה אמו את משלוח הכסף הראשון, אשר שלח אליה מעיר רחוקה מאד, מעיר שינגא אשר באמריקא, ואחרי כן הוסיף וישלח מדי חדש בחדשו, וירבה הכסף ויעצם מפעם לפעם.

ומקץ עשרים שנה שב האיש עירה וארשוי, ואיש לא ידע אותו, ויהי לאחד העשירים הגדולים אשר בעיר, וביתו בית גדול ברחוב הסינמורין, ועל הלוח אשר ממעל לחלונותיו כתוב באותיות זהב, בית הבנק של מאקס פראנק.

ולמכריו ולמיודעיו אמר האיש: „אל תקראו לי פראנק, קראו לי „עכץ“! ובמוב לבו עליו יספר באזניהם גם את כל המוצאות אותו.

אכן הקים האיש את נדרו ככל אשר אמר: העשיר האיש מאד מאד וירבה כבוד ביתו כאשר דבר, וגם את אחיו האביון לא שכח עד היום הזה...

ועוד שלישיה: יש אשר אומרים, כי גם קמיע תלויה בו בצוארו, אשר לא תמוש יומם ולילה ותבניתה כתבנית פת מצה. פת מצה קטנה הוציאה את האיש הזה מעבדות לחירות, מבטלה למלאכה ומעני לעשר!

שְׁלֹשָׁה שְׂאֵכְלוּ...

מעשה בשלשה שאכלו...

רבי שמעון אומר: שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מִנְּבְחֵי מֵתִים, שנאמר: "כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום"; אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של מקום¹, שנאמר: "וידבר אלי זה השלחן לפני ה'—ואולם בימים ההם ואני מרס ידעתי עוד להבדיל היטב בין אלה לאלה..."

הנה כעננים יעלה לִפְנֵי זכרון הדברים, וכמו ענן יורד גם על כל המעשה אשר נעשה, ועיני לא תראינה אותי בלתי אם מתוך הערפל — כי רחוקים, רחוקים מאד הימים.

ויש אשר אֲדַמָּה בנפשי, כי לא ענן בלתי אם עמוד־אש יורד מן השמים להאיר על כל המעשה ההוא, והאש הזאת תהיה לי עד מהרה לִמְקוֹה גְּלוּי עוֹר וּלְשִׁפְעַת נְגוּהוֹת רְבוֹת, אשר יאירו ואשר יזהירו ואשר לא יחדלו ולא יסופו עוד למן היום ההוא צועד עתה...
הלא מעט ודלים הדברים אשר לי לספר באזניכם היום

ובשמים, שלש מלים אֲבָלֶם — הלא אך מעשה בשלשה שאכלו.
לא באחד הימים הפשוטים מימי שבתות ה' אכלו את אשר אכלו, כי אם ביום הכפורים, ביום הכפורים שְׁחָלִי² להיות בשבת; לא במקום סתר באין רואה ובאין יודע, כי אם לעיני כל ישראל

¹ (אלהים.)² שבא.

אשר בבית־הכנסת הגדול, ולא אנשים ריקים ופוחזים. לא קל־ידעת היו שלשת האנשים ההם, כי אם מנשיאי העדה ואציליה הַקִּי־נכבדים. הלא הם רב העיר ושני הַרְגָּנִים אשר עמו—ובכל זה עיני כל ישראל היו תלויות אליהם ביראה ובכבוד, ויהיו קדושים בעיני כל העם ועל פני כל העדה נכבדו וקָדְשׁוּ... .

ועתה בכתבי את הדברים האלה בספר ואני זוכר, כי כבר אז ביום המעשה ההוא עניתני את נפשי לחקֹר ולדרש במפלא ומִכְסָּה מַעֲמֵי וּבְדַבְרִים אֲשֶׁר כִּבְדוּ אוֹ מִמֶּנִּי, ולבי הסיתני בַּשִּׁפְקָה? לִשְׁפֹּט את שלשת רועי ישראל אלה על המעשה אשר עשו. אכן קצרה נפש הנער להבין עד היסוד בו את הרוח אשר באנוש! ואולם כבר אז וכמו זיק אור נבקע בקרב לבי להבין, כי גדול ורב מאד המעשה אשר עשו השלשה, וכי קדושים היו ורוחם נכון ולבו טהור וכי לא על נקלה עשו את אשר עשו.

ואם שנים הרבה אחיה, ואם כחול ארבה ימים, את היום ההוא ואת האנשים ההם ואת כל המעשה אשר נעשה לא אשכח. לנצח לא יִמָּחוּ הדברים ולא ימושו האנשים ההם מקרב לבי. — אכן גם להם יָגֵם בְּגִבּוּרִים!...

ויש אשר כעננים יעלו כל אלה לפני—אבל בן רגע אחד ומן העננים האלה יפרצו פלגי אור לרב מאד, ומעינותיהם יפוצו הוצה ועד השלחן אשר עליו אכתב את הדברים האלה בספר...

ובכל נפשי ובכל מאדי אכתב אותם בספר.

אכן הימים ההם היו ימים רעים מאד, ימים אשר לפניהם לא היו כמוהם ואחריהם מי יודע. בימים ההם ושד משדי בא בפעם הראשונה, וזו שמו אשר קראו לו: הַלְיָרְעָה!...

מארץ רחוקה, מן הקדם, בא המלאך המשחית ואל תוך עירנו הקטנה ירד, בחויץ טרף ואין מציל ובכית הרג ולא חמל. באפל התהלך הַרְבֵּר ובצהרים לעיני השמש שדרד הקמב, והנשארים מן המגפה עומדים בין החיים ובין המות. — מי ימנה מספר למתים אשר

(¹) הנכבדים ביותר. (²) בספק.

מתו בימים ההם? מי יקרא בשמות את החללים ואת הקברים אשר נערמו יום יום?

ובפרט ברחוב היהודים התהלך הנגף בשבט עברתו, לנגוף ולהשמיד ולאבד מנער ועד זקן, ולא היה בית אשר אין שם מתים אחרים.

בבית אשר ישבו אבותי, בעלית־הקיר אשר ממעל, מתו יום אחד תשע נפשות; במרתף אשר מתחת לנו מתה אם וארבעת ילדיה, ובבית אשר לנגדנו שמענו את קול הצעקה כל הלילה, ובבקר ידענו כי לא נותרה נשמה...

וידי המקברים רפו מן העבודה ולא נותר עוד כח לעשות במלאכה. כדָּמָן על פני הארץ שכבו החללים, כשיש חוצות דבוק עצם אל עצם, וגוף האדם כאשר הוא שם לא נחשב עוד למאומה. וימי הקיץ הולכים הלוך ועבור, הלוך וחדול—או באו הימים הנוראים" ואחריהם היום הנורא מכלם, הלא הוא יום־הכפורים.

והיום ההוא הוא היום אשר עליו אמרתי, כי לא אשכח אותו לנצח וזכרו לא יסוף מקרב לבי!

הנה ליל "בל־נדר" — לפני העמוד אשר עם ארון־הקדש לא יעמד בפעם הזאת החזן ושנים מחשובי העיר, כי אם הרב ושני בניו עמו. מסביב בווערים הנרות הרבים באש, וקול המולה דקה וְשָׁמַע בעלות הלהב, הלוך וְעָלָה. קהל המתפללים עומדים אל הקיר והם לובשים את טליותיהם זאת כתנותיהם ואת מצנפותיהם ואכנטיהם הלבנים. על פני הקיר תִּקְרָא דמות צללים פעם בכה, ופעם בכה, אשר ינועו ואשר ינודו אנה ואנה, ורבים מן המתפללים עומדים ומביטים על פני הצללים האלה—האם צללי מתים הם, אשר מתו היום, או אלה אשר מתו אתמול, או אלה אשר מתו שלשום? ההם ינועו וינודו עתה פה על פני הקיר? האם לא יוכלו לנוח בקברותיהם ויבאו גם המה ביתה הכנסת?...

הם! הנה קול הרב וְשָׁמַע ואחריו גם קול הכינים אשר עמו— וכמו אנחה חרישית העבר בכל המחנה.

ואחרי האנחה קול דברים:— על דעת המקום ועל דעת הקהל
אנו מתירין להתפלל עם העבְרָיִים¹.

ואני פקחתי פתאם את אזני ואקשיב, למה ידבר הרב בדברים
האלה? איה איפה האנשים קלי־הדעת ההם, אשר הוא מתיר לנו
להתפלל עמהם הפעם? מדוע יקרא היום בשם העבְרָיִים? האם לא
יירא לנפשו עד מה לפתוח פֶּה² לשטן בעת רעה אשר כזאת? ...
ואימה חשכה וגדולה נופלת עלי, ואני מדמה בנפשי, כי נופלת

היא גם על כל האנשים אשר בבית, למְנַקֵּן ועד טף ...
או תראינה עיני את הרב בעלותו על הבמה. האם ידרש
עתה רבנים? האם יטיף לעם בשעה שמתיו מוטלים לפניו? ..

ואני שומע ומאזין והנה לא ידרש הרב ולא יטיף הפעם ורק
דרך חדשה יבחר לו, אשר לא כמנהג, כי עושה הוא אזכרה לנשמות
המתים, אשר מתו בעת האחרונה בקרב הימים האחרונים. מה ארכה
המדה ומה רב מספר האנשים אשר יקרא בשמות! הנה הרגעים
יעופו ויעברו, רגע אחרי רגע, רגע אחרי רגע, והרב עד קצו עוד
טרם יבוא. האם לנצח לא תחדל הרשימה הארוכה הזאת? הלנצח? ...
ופתאם יעלה רעיון על לבי, כי יתר טוב עשה הרב, לו קרא

בשמות את החיים עוד, כי המה המעט ובמעט מלים יכילם, תחת
אשר יקרא בשמות את המתים, ולמספרם גם קצב גם גבול אין ...³
ואת הערב הזה לא אשבח לנצח וגם את משפט התפלה אוכר⁴

אכן לא תפלה, כי אם אנחה גדולה וארוכה מאד עלתה הפעם
ממעמקי לב האדם, להרקייע⁵ עד שמִי־השמים ולקרוע את סגור
העבים! מעולם לא התפללו עוד אנשים יהודים בלב יותר קרוע
ומרתח⁶. מעולם לא נראו עוד דמעות יותר חמות בעפעפי עיני
האדם ...

בלילה ההוא ואיש לא עזב את בית־הכנסת. אחרי התפלות
והזמירות החלו שירי־היְחוד, ואחרי שירי־היְחוד תפלות התהלים,
ואחרי התהלים — פרקי המשניות וספרי היָרְאִים⁷ ...

¹ עוברי עבירה. ² לתת פתחון פה. ³ לפרוש ולעלות. ⁴ מסתער.
⁵ יראי ה' וחמידים.

ואני גם אני עומד בלילה בבית ה', וכמו ענני עבים ועריפי ערפל יורדים עלי להיות. רובצים על עפעפי עיני ולהעיק תחתיהן—ונפשי הומיה ולא אדע מה.

ומלאכים יחפוון וחיל ורעדה יאחוזון" — ואני מַכְמָה בנפשי פתאם, כי ראתה עיני אותם בקרב הענן והערפל אשר בתוך הבית, והמלאכים עולים ויורדים.

וביניהם ראתה עיני לפתע פתאם גם את המלאך הרע, אשר לו העינים הרבות, והוא מלא עינים מכף רגלו ועד קרקדו!... בלילה ההוא לא עזב איש את בית־הכנסת—ובכל זה בהיות הבקר והנה נפקדו¹ אחדים מתוך העדה. אכן שנים אנשים מן המתפללים נפלו בלילה ההוא ויגעו וימותו בבית־הכנסת בתוך הקהל. והמה עורם לבושים מליותיהם וכתנותיהם הלבנות, ולא חסר להם דבר לצאת מן החיים אל המתים...

ומרחוב היהודים באות השמועות אל בית־הכנסת, אשר כמוהן לא נשמעו עוד לפניהן ואחריהן לא תשמענה; ואולם בבית־הכנסת אין שומע להן ואין שואל ואין דורש להן, כי איש איש יירא לנפשו פן ישמע וידע את אשר נעשתה בביתו...

ואת הלילה הזה לא אשכח לעולם. ואם שנים הרבה אחיה, לא אשכחנה! ואולם נורא ממנו שבעתים היה היום הבא אחריו. הוא יום הכפורים, ונורא כל אשר ראתה עיני ביום ההוא וכל אשר שמעה אזני—והדברים האלה הם עצם הדברים אשר אותם אמרתי לספר.

וגם עתה, אם אסגור רגע אחד את עפעפי עיני, עוד תרא עיני את כל המראה, ויש אשר אדמה בנפשי, כי עוד עומדות רגלי בבית ה' ההוא בתוך הקהל...

הנה יום הכפורים אחרי הצהרים. — על הכמה אשר בתוך בית־הכנסת עומד הרב וקומתו זקופה² למאד. האם קסם על פני האיש הזה? אם חוט של חן נטוי עליו, אשר בו ימשך את כל הקהל

¹ חסרו. ² נכוהה.

אחריו? ... בירכתי החדר עומד הנער ועיניו תלויות אל פני האיש הזה ולא יסיר אותן מעליו אף רגע אחד ...

אכן אמת נכון הדבר, הדרת קדש ופנים נחמדים כאלה לא ראיתי עוד מעודי! הן זקן הרב ושבֵע־ימים מאד מאד, כי בן שבעים הוא או בן שמונים שנה, ובכל זה עוד גבהה קומתו מאד, והוא משכמו ולמעלה עוד יגבה גם עתה מכל הקהל. זקנו לבן מאד, לבן ככסף, ואולם לבנות ממנו שבעתים שערות ראשו המלאות והרבות, וגם פניו לבנים עד מאד ולא יכיר מראיהם מפני מראה הכתנת הלבנה אשר ילבש ביום הזה, וגם שפתיו תלֵבֵגָה מעט, ורק עיניו הגדולות והשחורות נוצצות מאד, ולא יאמר עליהן כי עיני איש זקן הן. — משחר מל ילדותי למדתי לכבד את האיש הזה, ובעודי ילד קטן מאד ואני כבר ידעתי, כי איש־אלהים הוא ואחד הגדולים אשר בארץ, אשר אליו רבים ידרשו ואשר מפיו יחיו רבים, אשר אליו רבני ארץ יפנו בשאלותיהם ואשר הוא יכריע את כלם; וגם ידעתי כי מן המתירים ומן המקילים הגדולים הוא, אשר אליו תִשָּׁבַע כל לשון ולפניו יכנעו רבים, כי מפני רֵב תורתו ורֵב קדשתו יִחַתּוּ כלם ולא ימרה איש את פיו...

וגם עתה עוד תרא עיני את כל המראה הגדול והנורא ההוא כיום עמדי בכית־הכנסת בתוך הקהל! על הבמה עומד הרב ועיניו השחורות נוצצות ומאירות מאד מתוך הפנים הלבנות ומתוך מסגרת השער והזקן הלבנה. תפלת המוסף כבר באה עד קצה, והעם עומד מחריש ומחכה לשמע דבר־מה מפי איש האלהים, ואין איש אשר יערבנו ואשר יקחנו לכו לנשף ברוחו.

והרב ידבר ...

קולו החלש והרפה ילך הלך וגדול, הלך וחזק, עד כי באחרונה יגדל ויחזק עד מאד. והוא על קרושת החג ידבר ועל בִּנְיַת נותן התורה, על יום הכפורים ועל תעודת היום הזה, על החיים ועל המתים, וכפרט על המתים יסיף מלתו ועל המגפה הגדולה, אשר כשד באה משדי לפת־פתאם ואשר תמרף ולא

תחמל, תאכל ולא תדע שבעה, תשד ולא תאמר הו"י – עד מתי,
עד מתי עוד? ...

וגם לחייו הלבנות תתאדמנה מעט מעט, וגם שפתיו אשר
תשכן עליהן כעין תכלת תתאדמנה גם הן, ואוני תשמענה פתאם
את קולו בדברו: „ובשעה שאדם רואה יסורין באין עליו יפשפש⁽¹⁾
במעשיו” – ולא אך במעשיו שבינו ובין המקום יפשפש, כי אם גם
במעשיו שבינו ובין נפשו, ולא אך באלה שבינו ובין נפשו, כי
אם באלה שבינו ובין עצמו, בין גופו, בין בשרו! ...

נער הייתי – ואולם זוכר אני, כי בשמעי את הדברים האחרונים
האלה יוצאים מפיו, חרדו עצמותי רגע אחד, כי הבינותי להם.
והוא עודנו ידבר, ידבר על הנקיות ועל המהרה, על החלאה
ועל הוֹהֶמָא⁽²⁾ שמוציאין את האדם מן העולם, על הרעב ועל הצמא,
וכי הרעב והצמא הם הם המלאכים הרעים המוציאים את האדם
מן העולם, בשעה שמגפה באה להשמיד ולהרג, להרג ולאבד ...
והרב יוסיף: „וחי בהם – ולא שימות בהם!” „משום עת
לעשות – הפרו תורתך!” – וכי יש אשר יפר איש את התורה כלה
ובכל זה יקום עולם מלא ...

ואני עומד ועצמותי תרעדנה. – מה יחפץ הרב? אל מה
ירמוזן מליו? אל איזו מטרה הוא שואף לבוא ...
ופתאם ואוני שומעת קול אדם בוכה, ולבי יהמה עד מאד
וכל קרבי כי יחמרו. למה יבך, למה יבך? ...
ואני גם אני בעמדי בפנת החדר בתוך הנְוִית, נשאתי את
קולי ואבך עמו ...

וגם עתה אם אסגר רגע אחד את עפעפי עיני, עוד אראה
אותו בעמדו שם על הבמה, וגם אראה בשלחו אצבע לרום⁽³⁾ אל
שני הדינים לגשת אליו, ואני רואה אותם בגשתם ובעלותם גם
הם על הבמה.

ושלשתם עומדים על הבמה, הרב גדול־הקומה, ושני הדינים

(¹ די. ² יחפש, יבדוק. ³ חלאה. ⁴ להראות ברמו.

הקטנים ממנו עומדים מימינו ומשמאלו. — מה ידבר הרב באזניהם בקול מלחשים? למה יהיו פניו פני להבים ופניהם המה ילבינו כמו שיד... .

ופתאם ואזני שומעת קול דברים ולא אבין להם עד מה, כי אל תוך אזני באים הדברים ואל תוך לבי פנימה לא יבואו. והדברים האלה הלא ברורים ומפֿרשים יצאו מפי שלשתם כאחד.

וכמו אנחה חרישית תעבר בכל המחנה, מן הבמה ועד ארבע כנפות הבית, ואחרי האנחה קול דברים:

— על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירין — לא כול ולשתות היום!... .

דומיה נוראה, דוקי־זמות בכל פנות בית־הכנסת, אין נודד עפעף ואין נושף ברוחו.

בירכתי החדר עוד אעמוד על עמדו ואני שומע היטב את קול לבי בהכותו, אחת, אחת ושתים — ופתאם ואימה השכה וגדולה נופלת עלי.

על קירות הבית ינועו הצללים אחד הנה ואחד הנה, ועיני רואות בתוך הצללים ההם את המתים, אשר מתו אתמול, ואלה אשר מתו שלשום ואלה אשר מתו תמול־שלשום, קהל גדול מאד, עדה גדולה מאד מאד... .

ופתאם אני מבין ויודע היטב את אשר ישאל הרב מעמנו: הרב ישאל מעמנו כי נאכל היום; הרב ישאל, כי אנשים יהודים יאכלו ביום הכפורים ולא יצומו — מפני המגפה — מפני המגפה... .

ואני עומד ובוכה פתאם בקול גדול.

אכן פלא הוא ויהי לפליאה! לא אני לבדי בוכה בבית־הכנסת, כי אם רבים מאד נושאים את קולם ובוכים; וגם השלשה אשר על פני הבמה עומדים ובוכים, ומן השלשה הכי נכבד עומד ובוכה כילד קטן... .

וכמו ילד יחנן קולו בדברו, ודבריו רכים מחמאות ויש אשר תבאנה דמעותיו להחביא את קולו ולשום מחנק לצוארו.

– אָכלו! אכלו! השעה צריכה לכך! משום עת לעשות –
הפרו! וחי בהם!

אך בבית־הכנסת אין איש אשר יעזב את מקומו!
והוא עודנו מבקש ומתחנן, ולעם השומע הוא אומר, כי
הוא בנפשו מקבל עליו את העברה החמורה הזאת, את העברה
הבאה באכילה, והעם נקי יהיה ולא יהיה בו עָוֹן אשר חטא.

אך בבית־הכנסת אין איש אשר יעזוב את מקומו!
ופתאם וקולו ישנה ולא כמתחנן, כי אם כמצוה יקרא:
– אנכי המתיר! אנכי, אנכי, אנכי!

כחצים שנונים יוצאות המלים האלה וכמו חֲצִיצִים¹ תהלכנה...
והעם לא ישמע ולא יעזב את מקומו!

אז ישוב אליו קולו הראשון לבקש ולהתחנן כילד קטן:
– למה קשרתם כלכם עלי? למה תחפצו ולא תרפו ממני
עד ראותכם אותי ברעה? המעט מכם את כל אשר נלחמתי בנפשי
למן הבקר ועד עתה? ...

וגם הדְּבָרִים ידברו על לב העם...
ופתאם לפני איש האלהים ילבינו עד מאד. אז יוריד ראשו
רגע אחד – ואנחה גדולה וחרישית עוברת מקצה הבית ועד קצהו,
ואחרי האנחה קול המולה.

– רצון אלהים הוא – ידבר, וקולו כקול איש המדבר לנפשו –
בן שמונים שנה אנכי היום ולא הביא עוד הזמן לְיָדִי להיות אנוס²
לעשות שלא כרִיָן; ואולם גם זה דִּין הוא, תורה היא, מצוה היא.
אכן רצון אלהים הוא! – שָׁמֵשׁ!

והשמש יבוא והרב ידבר כאזניו דברים אחדים, ואחרי כן
ידבר דברים אחדים גם באזני הדְּבָרִים אשר עמו, והם יניעו
בראשיהם כמודים לו על דבריו. בין כה וכה והשמש מביא מבית
הרב אשר בחצר כוסות יין לקדש ועָגוֹת מִצוֹת קמנות...
ואני אם שנים הרבה אחיה ואם כחול ארבה ימים, את היום

¹ חֲצִיצִים. ² מוכרת.

ההיא ואת המראה הגדול והנורא הזה לא אשכח לנצח; וגם עתה
 אם אסגר רגע אחד את עפעפי עיני, עוד אראה אותם לנגדי:
 שלשה שאכלו! שלשת רועי ישראל עומדים על הבמה אשר בבית-
 הכנסת והם אוכלים לעיני כל ישראל ביום הכפורים! ...
 אכן גם להם שם בנגורים! ... מי יודע עד כמה כבדה
 המלחמה אשר קשרו בקרב לבם פנימה? מי יודע את אשר נשאו
 ואת אשר סבלו? ...

– אתם חפצתם ואני עשיתיה – ידבר הרב וקולו לא ירעד
 עוד וגם שפתיו לא תחרדנה מדי דברו – יהי שם ה' מברך.
 ורבים מן העם אוכלים, אוכלים ובוכים...
 וכמו פלג־אור יפרצו מתוך הזכרונות האלה ויפוצו מעינותיהם
 חוצה – ועד המקום ועד השלחן הזה, אשר עליו אני כותב את
 הדברים האלה בספר...

Ex Libris univ. Tart.

